

Venkovský dům - přístavby, nástavby, vestavby na bázi dřeva

Ing. arch. Pavel Koláček
Školitel: Doc. ing. Ivana Žabičková Csc.
Ústav stavitelství FA VUT Brno

Pokud se máme zabývat architekturou pro nekonkrétního klienta, tak musíme sledovat všeobecné sociologické, ekonomické a demografické faktory. V případě vize musíme předpovědět vývojový trend. Zatímco do rozvoje městských sídel stále více zasahuje globalizace, tak ve venkovském prostoru stále převažují místní vlivy. Odhad vývoje je zde o to náročnější, že díky malému počtu obyvatel je dokáží ovlivnit i relativně nevýznamné ekonomické a sociální podněty. Proto se snažím pro různé modelové situace nabídnout různá řešení. Nabízená řešení nemají být spásnou myšlenkou pro architektonicko-urbanistický vývoj venkova, ale mají tvořit alternativu k současnému vývoji.

1. Současný vývoj

Poslední desetiletí v urbanistickém vývoji venkova se dá charakterizovat jako doba extenzivního rozvoje, kde slova architektura, urbanismus, koncepce, ekonomie a ekologie byla jen prázdnými frázemi plnicími stohy žádostí o dotace, rozvojové studie a územní plány. Zatímco se formuláře plnily silnými slovy, tak kolem vesnic vesele bujely „chýšové háje“ plné samostatně stojících rodinných domů. Zajímavý je i pohled do statistiky v olomouckém kraji, která ukazuje, že průměrná velikost pozemku novostavby rodinného domu vzrostla během posledních 5 let z 800 m² na 1000 m². Konec tomuto nesystémovému rozvoji učinil nedostatek zastavitelných pozemků a následně ekonomická krize, která snížila zájem investovat do těchto neefektivních aktivit.

Stávající venkovská zástavba byla z hlediska plánování v posledním období opomíjena. Nebylo uvažováno s přestavbami již dožilých, eventuelně neefektivně využitých území. Tento stav dále prohluboval atraktivitu nové výstavby oproti přestavbám v urbanizovaném území. Docházelo pouze k demolicím fyzicky dožilých domů, které byly nahrazeny novostavbami. U staveb, které vykazují znaky morální zastaralosti je situace složitější. K jejich náhradě novostavbami nedochází z důvodu poměrně vysoké zůstatkové hodnoty. Tyto objekty prochází rekonstrukcemi, které lze spíše charakterizovat jako udržovací práce. Dispoziční řešení i architektonický výraz je silně kompromisní, technologické provedení průměrné až podprůměrné. Oproti 2. polovině 20. století nedochází k častějšímu rozšiřování objektů nástavbami či přístavbami. Pokud dochází k rozšíření obytné plochy, tak ta je realizována především podkrovními vestavbami.

2. Proč dřevo

Výběr materiálu je ovlivněn více podmínkami. Tou zásadní podmínkou při rekonstrukcích je únosnost stávajících konstrukcí – tudíž je třeba volit konstrukční systémy a materiálové řešení takové, které je co nejjednodušší při splnění všech ostatních stavebně-technických podmínek. Další výhodou je možnost vytvoření samonosné konstrukce z tohoto materiálu – dřevo je únosné jak v tlaku, tak i v tahu a ohybu. Rovněž se nejedná u většiny staveb o materiál nový, protože většina domů na

venkově má vodorovné nosné konstrukce a krov ze dřeva. Při rekonstrukcích těchto staveb je použití jiných materiálů dokonce nevhodné. Novými faktory, které způsobily renesanci dřeva je jeho poměrně nízký součinitel prostupu tepla při dobrých statických vlastnostech, jeho ekologická nezávadnost a nízká potřeba vstupní energie při výrobě materiálů z něj a jeho následném opracování. Díky tomu je možné z něj vytvářet konstrukce, které jsou energeticky příznivé jak z hlediska stavby, tak i z hlediska následného provozování.

3. Přístavba a nástavba = rozšíření

Stavební zákon rozlišuje tyto druhy změn dokončených staveb. V mé práci je ovšem slučuji do jedné kategorie. Konceptně se jedná o rozšíření – zatímco u přístavby se jedná o rozšíření v ploše, tak u nástavby se jedná o rozšíření do výšky. Využitím kombinace obojího je možné dosáhnout nejzajímavějších výsledků.

Vhodné případy pro rozšíření

1. Objekty, jejichž plocha je pro dnešní využití příliš malá
2. Objekty, jejichž členění, dispoziční řešení a velikost jsou nevhodné pro dnešní využití a po jejichž rozšíření je možné jejich koncepty aktualizovat
3. Objekty nevhodného tvaru, kde je rozšíření efektivním prostředkem pro snížení energetické náročnosti
4. Objekty na lukrativních místech

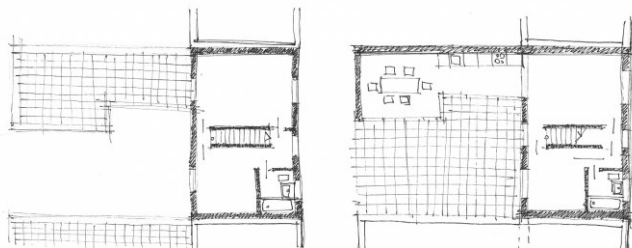
Objekty, jejichž plocha je pro dnešní využití příliš malá

Tahle skupina objektů zahrnuje většinou malé rodinné domy. K rozšiřování zde docházelo a dochází zejména živelně, systémový přístup je spíše vzácností. V dřívější době byly tyto přístavby a nástavby typické nízkou kvalitou provedení a dispozičního řešení. Většinou se jednalo o přístavby ve dvorních traktech a dále pro venkov velmi typické nástavby 1.pater – takzvaně hodit na štok. Přístavby ve dvorních traktech jsou mnohdy natolik nekonceptní, že je vhodnější řešit demolici než jejich využití. V případě nástaveb byla problematická především světlá výška a komfort přístupového schodiště. V současné době je tato otázka neustále živá díky příznivým cenám malých rodinných domů a jejich nevhodnému dispozičnímu řešení. Vhodným příkladem tohoto řešení je přístavba kuchyní řadových rodinných domů v Curychu, kde dochází k vytvoření intimní zahradní terasy.

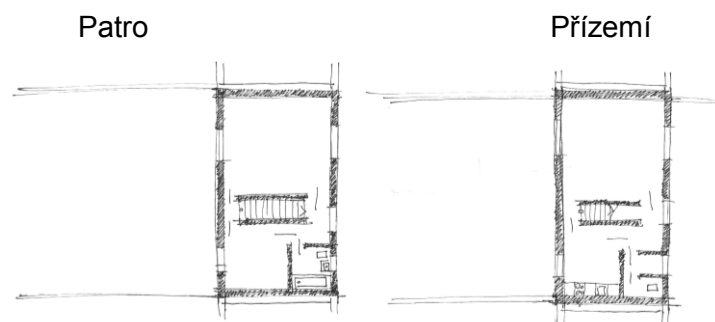
Příklad rozšíření rodinného domu přístavbou do dvora - návrh

Patro

Přízemí

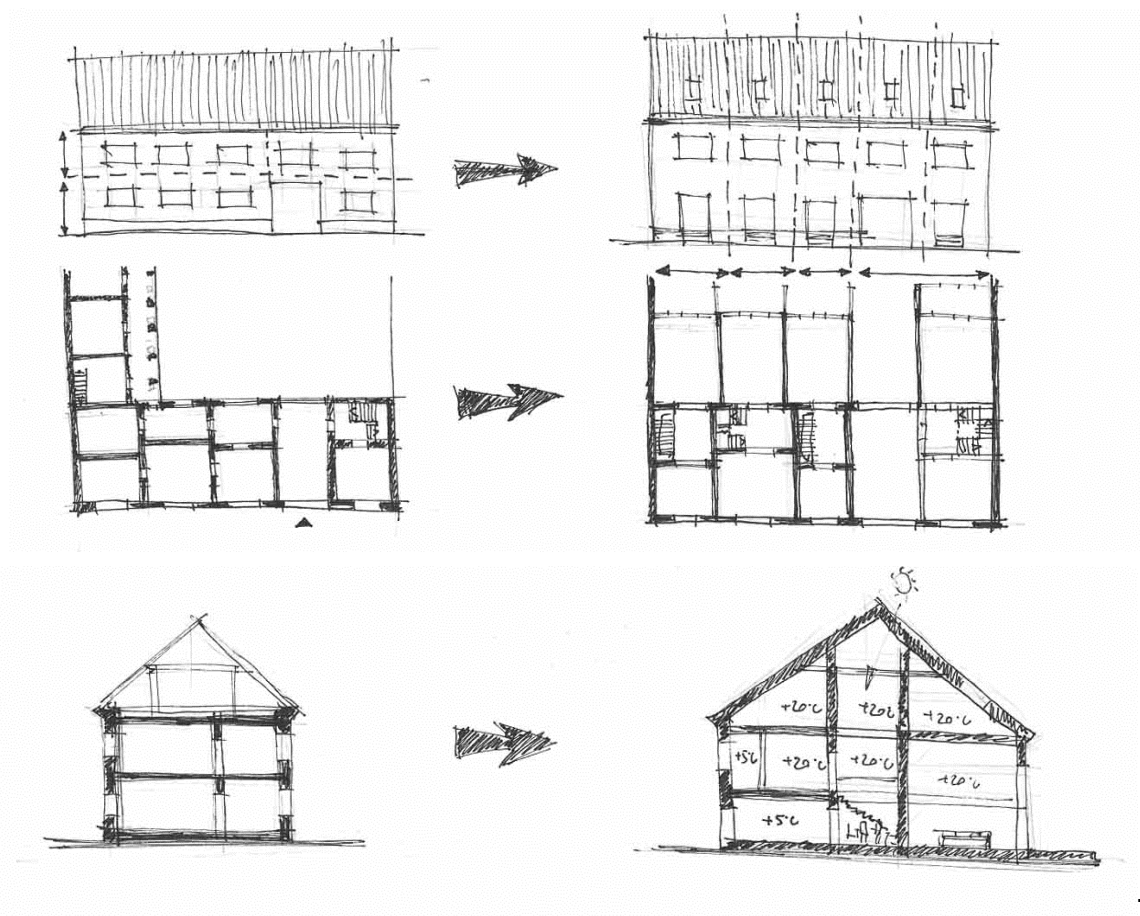
Příklad rozšíření rodinného domu přístavbou do dvora – stávající stav

Objekty, jejichž členění, dispoziční řešení a velikost jsou nevhodné pro dnešní využití a po jejichž rozšíření je možné jejich koncepci aktualizovat

Nedílnou součástí našich vesnic jsou rozlehlé hospodářské usedlosti. Dnes slouží jako rodinné domy o jednom až dvou bytech. Klasickým řešením byl byt pro rodiče v přízemí a pro rodinu s dětmi v patře. Toto řešení podmiňuje bydlení jedné rodiny v celém objektu, což při dnešní migraci obyvatelstva není reálné a navíc ani pro dnešní generaci atraktivní. Proti užívání bytu cizím nájemníkem hovoří společný vstup, dvůr a zahrada. Při dostatečné šířce by bylo možné dům dělit na bytové jednotky ne horizontálně, ale vertikálně. Aby bylo možné toto řešení realizovat, je nutné prohloubit stávající půdorysnou stopu přístavbou ve dvorní části. Dojde k rozdělení na jednotlivé vícepodlažní bytové jednotky, které budou nabízet kvality řadového rodinného domu.

Zemědělská usedlost – změna členění

Objekty nevhodného tvaru, kde je rozšíření efektivním prostředkem pro snížení energetické náročnosti

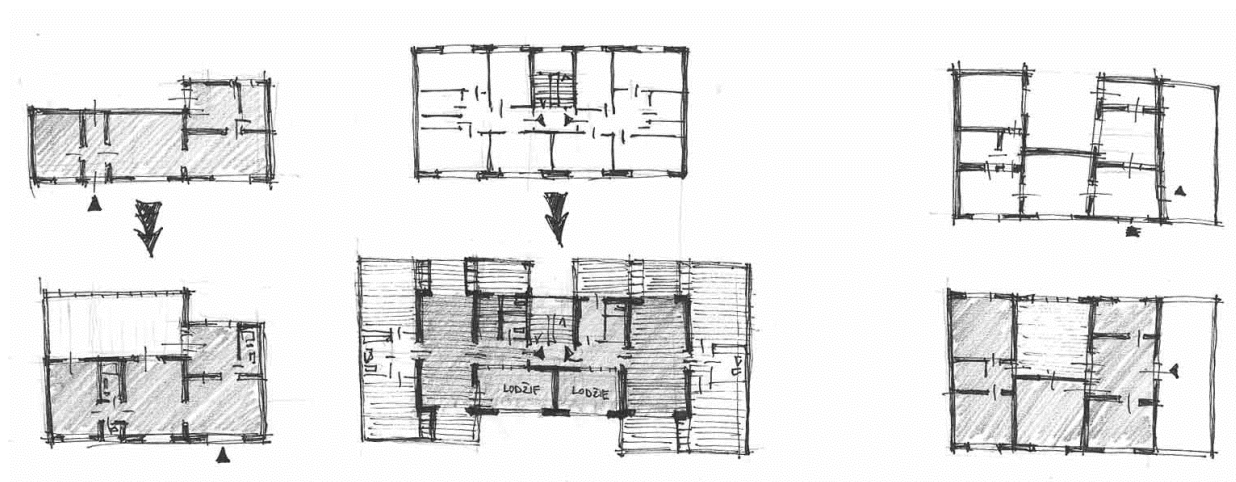
Energetickou náročnost objektu ovlivňuje ve velké míře plocha ochlazovaných konstrukcí. Nepříznivé jsou z tohoto hlediska zvláště přízemní budovy členitého tvaru. Jako efektivnější než pouhé zlepšení parametrů obalových konstrukcí se jeví kompaktizace tvaru spojená s následnou modernizací zbylých obvodových konstrukcí. Toto téma bude aktuální pro venkovské domy tvarů U, L, pro velmi štíhlé domy nebo i domy s holými štítovými stěnami bez oken.

Příklady

Rodinný dům L

Vesnický bytový dům

Rodinný dům U

Objekty na lukrativních místech

Zde jsou východiska zcela jasná. Řešení bude vyplývat z požadavků investora. Pokud bude respektovat výše uvedené, pak budou prostředky vynaloženy účelně.

4. Vestavba

Poslední desetiletí v urbanistickém vývoji venkova se dá charakterizovat jako doba extenzivního rozvoje, kde slova architektura, urbanismus, koncepce, ekonomie a ekologie byla jen prázdnými frázemi plnícími stohy žádostí o dotace, rozvojové studie a územní plány. Zatímco se formuláře plnily silnými slovy, tak kolem vesnic vesele bujely „chýšové háje“ plné samostatně stojících rodinných domů. Zajímavý je i pohled do statistiky v olomouckém kraji, která ukazuje, že průměrná velikost pozemku novostavby rodinného domu vzrostla během posledních 5 let z 800 m² na 1000 m². Konec tomuto nesystémovému rozvoji učinil nedostatek zastavitelných pozemků a následně ekonomická krize, která snížila zájem investovat do těchto neefektivních aktivit.

Stávající venkovská zástavba byla z hlediska plánování v posledním období opomíjena. Nebylo uvažováno s přestavbami již dožilých, eventuelně neefektivně využitých území. Tento stav dále prohluboval atraktivitu nové výstavby oproti přestavbám v urbanizovaném území. Docházelo pouze k demolicím fyzicky dožilých domů, které byly nahrazeny novostavbami. U staveb, které vykazují znaky morální zastaralosti je situace složitější. K jejich náhradě novostavbami nedochází z důvodu poměrně vysoké zůstatkové hodnoty. Tyto objekty prochází rekonstrukcemi, které lze spíše charakterizovat jako udržovací práce. Dispoziční řešení i architektonický výraz je silně kompromisní, technologické provedení průměrné až podprůměrné. Oproti 2. polovině 20. století nedochází k častějšímu rozšiřování objektů nástavbami či

přístavbami. Pokud dochází k rozšíření obytné plochy, tak ta je realizována především podkrovními vestavbami.

Za vestavbu považuji v mé práci konstrukci, která je vytvořena uvnitř stávajícího objektu a obsahuje nové nosné prvky. Proto se nebudu zmiňovat například o podkrovních vestavbách.

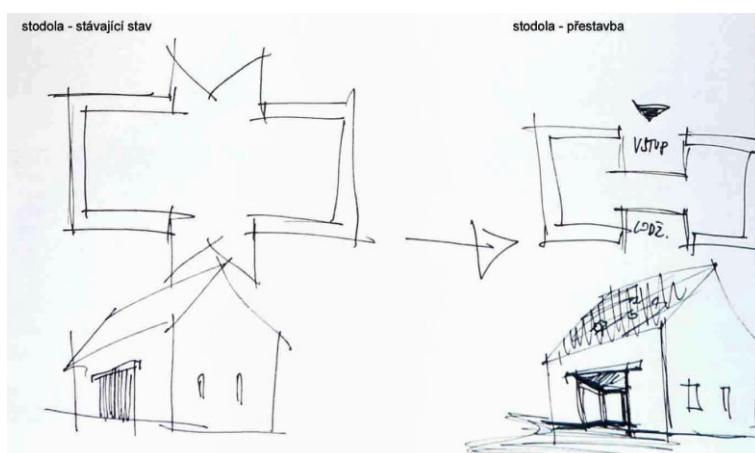
Vhodné případy pro vestavbu

1. Objekty jejichž konstrukce jsou tvořeny pouze obvodovými konstrukcemi - obvodovými stěnami a střechou
2. Objekty, jejichž užitná plocha je příliš velká pro budoucí využití
3. Objekty s hodnotnou fasádou

Objekty jejichž konstrukce jsou tvořeny pouze obvodovými konstrukcemi - obvodovými stěnami a střechou

Jedná se především o hospodářské objekty jako jsou stodoly, špýchary, sklady a jiné utilitární prostory. Ve většině případů se koncepčně jedná o vložení boxu do stávajícího prostoru. Zde je hlavní výhodou již existující zastřešení. Nevýhodou vestaveb může být horší možnost prosvětlení vnitřního prostoru, zvláště u těch objektů, kde otvory ve vnějších stěnách tvoří jen malé procento celé plochy nebo jsou tyto otvory umístěny na nepříliš vhodných místech.

Stodola - schémata

Alternativou k samostatně stojícímu boxu může být vestavba, která je uložena na stávajících nosných konstrukcích – obvodových zdech. Toto řešení vyžaduje důkladné posouzení statických vlastností obvodových a základových konstrukcí.

Objekty, jejichž užitná plocha je příliš velká pro budoucí využití

Modelovým příkladem pro tuto vestavbu může být rozlehlá zemědělská usedlost s nízkou tržní hodnotou, jejíž prodej i celková rekonstrukce by byly ekonomicky nevýhodné. Při vzniku ani při rekonstrukcích těchto domů se nepočítalo, že budou využívány jen jednou nebo dvěma osobami. Dnes jsou pro využití příliš velké a jejich provozní náklady zbytečně zatěžují uživatele. Zde se nabízí možnost vestavby v současném stavebně technickém standardu v určitém ohraničeném

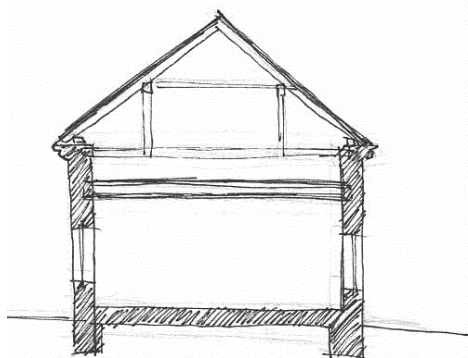
prostoru, který je optimální pro užívání. Také je tento způsob vhodný i pro rekreační objekty, kde je takto možné dělit na prostory s celoročním a letním využitím.

Objekty s hodnotnou fasádou

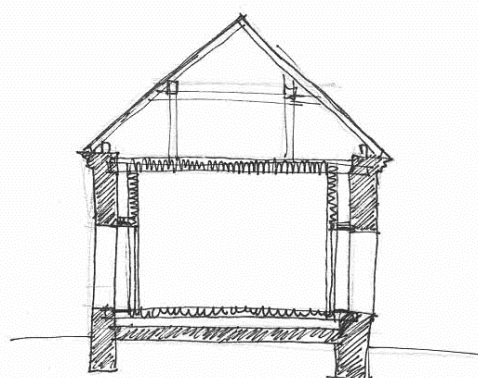
Na venkově dosud existují objekty, které nebyly postiženy masivním nástupem břízolitů a pověstných oken „trojáků“. Jejich stavebně technický stav ve valné většině případů nevyhovuje současným požadavkům. Jejich využití pro rekreační účely je možné jen v turisticky atraktivních lokalitách. Jinde jsou předurčeny k destruktivní rekonstrukci, rekonstrukci nesplňující současné požadavky nebo demolici. Pokud chceme dosáhnout lepších tepelně technických vlastností a zároveň nechceme volit demolici a stavbu repliky, tak můžeme jediné postupovat zevnitř. Těmto objektům zcela schází jakékoliv izolace a tak řešení s kontaktními izolacemi nelze doporučit. Možností by byla vestavba stejně tak jako u výše zmíněného případu zmenšování využívaných ploch. Zde je vhodné předpokládat odsazení všech konstrukcí od těch stávajících – vyjma konstrukcí krovu, tak aby vznikla provětrávaná vzduchová mezera kolem celé vestavby. Problémem zde může být nízká světlá výška, která může být eliminována odstraněním nebo otevřením stropní konstrukce.

Vestavba – schéma

Stávající stav

Návrh

5. Použitá literatura

Frolec, V. *Lidová architektura na Moravě a Slezsku*. Brno: Blok, 1. vydání 1974.

Kolb, J. *Dřevostavby: systémy nosných konstrukcí, obvodové pláště*. Praha: Grada, 1. vydání 2008

Naterrer, J. *Holzbau Atlas zwei*. Basel: Birkhäuser, 2. vydání 2001

Vaverka, J. *Stavební tepelná technika*. Brno: VUTIUM, 1. vydání 2000

Werk, bauen + wohnen, *Werk, bauen + wohnen 9/2009. In-between. Sanierung der siedlung Stadtrain in Winterthur von Knapkiewiczund Fickert Architekten, Zürich*. Zürich: GTA Verlag, 1. vydání 2009